เรื่องนุ่งเสื้อ ห่มเสื้อ*

เสฐียรโกเศศ**

ข้าพเจ้าทราบอยู่ว่า "ใส่เสื้อสวมเสื้อ" คำไทยในถิ่นอีศานและถิ่นพายัพใช้ว่า "นุ่งเสื้อห่มเสื้อ" ชอบกลอยู่ ฟังก็เข้าใจเพราะเป็นคำไทยแท้ แต่ใช้ต่างที่กัน จึงยินแปลกหู เก็บเอาไปคิดเล่นคิดแล้วก็มีความคิดเลื่อนเปื้อน เห็นเป็นว่า "นุ่ง" จะหมายความว่า "แต่งตัวด้วยเครื่องเสื้อผ้า" แล้วต่อมา "นุ่ง" มีความหมายเลื่อนมาเป็น "แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าเบื้องล่าง" โดยเฉพาะ ไม่กินความไปถึงการแต่งตัวท่อนบน ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะเครื่องแต่งตัวท่อนบนเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะไป จะใช้คำว่านุ่งในคำพูดไม่เหมาะ จึงได้เปลี่ยนคำเป็น ใส่เสื้อ สวมเสื้อ นี่เป็นความคิดที่เลื่อนลอยไปด้วยกำลังแห่งความคิด แล้วนึกต่อไปถึงคำว่า ถอดเสื้อ สอบถามคำที่ใช้กันอยู่ทางอีศานและพายัพ พอรู้แล้วก็อ้ำอึ้ง เพราะเขาใช้ว่า แก้เสื้อ คำนี้ผิดกับนุ่งเสื้อ เพราะนุ่งเสื้อ เราไม่ใช้พูด แต่ฟังก็เข้าใจ ส่วนแก้เสื้อเราใช้มีความหมายต่างออกไป แก้เสื้อของเราเป็นเรื่องเอาเสื้อไปแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพราะมันหลวมหรือคับไป เป็นต้น ไม่ใช่หมายถึงถอดเสื้อ ครั้นถึงคำว่า แก้ผ้า ก็เป็นอีกความหนึ่ง ถ้าแก้กางเกง ก็เป็นได้สองความ ทางฝ่ายโน้นเขาก็ว่าถอดเสื้อ เขาไม่ใช้เพราะจะถอดเสื้อไม่ได้ ได้แต่ถอดตัวถอดรูป อย่างเดียวกับที่พูดว่า ถอดดาบออกจากฝัก ไม่ใช่ถอดฝักออกจากดาบ เพราะฉะนั้น ถอดเสื้อจึงไม่มีที่ใช้ในคำพูดของถิ่นอีศาน ชอบกลอีกคิดเห็นเรื่องถอดไปคนละแง่ ถอดเสื้อคือเอาเสื้อออกจากตัวหรือว่าเอาตัวออกจากเสื้อ เท่ากัน เป็นเรื่องจักเส้นผม เลยนึกไปถึง ถอน อีกคำหนึ่ง ซึ่งเป็นพวกเดียวกับถอด คำอย่างนี้แปลยาก เพราะรู้กันดีว่า มันมีความหมายแตกต่างกันอย่างไร อย่างเดียวกับคำว่า คน แปลอย่างไรก็ไม่เข้าใจดีไปกว่าคำว่า คน เพราะเราเป็นคนอยู่แล้ว ไม่แปล

---

* พิมพ์ครั้งแรกในประมวญน้ำใจของคณะกรรมการชำระปทานุกรม ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาอุปกิตศิลปสาร, มิถุนายน ๒๔๘๙.

** พระยาอนุมานราชธน อดีตอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก็เข้าใจ ถ้าแปลก็อาจยุ่งยาก ข้าพเจ้ายังทราบต่อไปว่า เปลี่ยนเสื้อ ทางถิ่นอีศาน และถิ่นพายัพ เขาใช้ว่า ถ่ายเสื้อ คำนี้ไม่ได้การ ท่านว่าเอาเสื้อไปจำนำเสียก่อน จึงจะถ่ายเสื้อได้

อันภาษานั้นท่านว่า ผู้พูดผู้ฟังแม้พูดภาษาเดียวกัน แต่ฟังไม่เข้าใจหรือเข้าใจไพล่ผิดไปคนละทาง คือผู้พูดมีความมุ่งหมายอย่างหนึ่ง แต่ผู้ฟังเข้าใจไปเสียอีกอย่างหนึ่ง เป็นอย่าง ไปไหนมา สามวาสองศอก อย่างนี้ ก็เป็นไม่เข้าใจภาษากัน อีกอย่างหนึ่ง ความหมายของคำอาจเคลื่อนที่ไปได้ เพราะด้วยเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมบังคับ กระทำให้ความหมายแคบกว่าเดิมบ้าง ขยายออกไปกว่าเดิมบ้าง ย้ายที่ห่างจากความหมายเดิมบ้าง ถึงกับกลับกันตรงข้ามก็มี เช่น แพ้ ในภาษาไทยถิ่นอื่นตลอดไป เขาหมายความว่า ชะนะ ถ้าพูดว่า บ่แพ้ ก็แปลว่า ไม่ชะนะ หรือคำว่า มันเทศ ทางถิ่นอีศาน พายัพและไทยใหญ่ เขาเรียกว่ามันแกว ถ้าเป็นมันที่เราเรียกว่ามันแกว อีศานเขาเรียกว่ามันแกวตะเภา หรือมันเภา แต่มันแกวตะเภา ทางไทยใหญ่หมายความว่ามันฝรั่ง ทางพายัพเรียกมันแกวว่ามันแกวละแวกหรือมันแกวลาว ส่วนมันฝรั่ง พายัพเรียกว่า มันเทศ ทางปักษ์ใต้ลางถิ่น ถ้าพูดว่า มันเทศ หมายความว่า มันสำปะหลัง แต่มันสำปะหลังทางอีศานเรียกว่ามันต้น ยุ่งกันใหญ่ เป็นเพราะอย่างนี้แหละ จึงเรียกว่าไม่เข้าใจภาษากัน แม้จะพูดภาษาเดียวกัน อย่างไรก็ดี มีข้อชวนคิดอยู่อย่างหนึ่งว่า สิ่งของใดไม่ใช่เป็นของพื้นเดิม ถ้าไม่เรียกตามชื่อเดิมของมัน ก็มักตั้งชื่อให้ใหม่ เอาตามแนวสิ่งของที่มีอยู่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แล้วเติมชื่อบ้านเมืองหรือชนชาติที่เราได้มา เช่น มันเทศ, มันฝรั่ง, มันแกว, มันสำปะหลัง ดั่งข้างบนนี้ แสดงว่าของสิ่งนั้นไม่ใช่เป็นของพื้นเมืองมาแต่เดิม ชื่อเรียกจึงเตะกันหมด เขียนมาถึงเท่านี้ ท่านจะเห็นได้ว่า ความคิดของข้าพเจ้าเลื่อนเปื้อนเถลไถลไปชอบกล

ครูนิดถึงคำว่า นุ่ง ยังไม่เสร็จ ค้นดูคำนี้ในภาษาไทยโท้ ไทยนุง และผู้ไทยขาว ก็พบคำแปลของนุ่งว่า แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าหรือด้วยเครื่องนุ่งห่ม ซ้ำในไทยขาว นุ่งห่าย คือนุ่งรองเท้า ก็ใช้พูดได้ (กวางตุ้งเรียกรองเท้าว่า ห่าย แต่จิ๋ว

ว่า โอ๊ย) ถ้า นุ่ง หมายความว่า แต่งตัว คำว่า ใส่, สวม, ห่ม, คาด, พัน และอะไร ๆ ในพวกอย่างนี้ ก็เป็นลักษณะหนึ่งๆ ของการแต่งตัวหรือนุ่งนั่นเอง เมื่อเราใช้คำว่า แต่งตัว แทนคำว่านุ่ง นุ่งก็หดความหมายกลายเป็นแต่งตัวลักษณะหนึ่งเท่านั้น คือเป็นลักษณะแต่งตัวเบื้องล่าง ส่วนลักษณะแต่งตัวเบื้องบนเป็น ใส่ ลางท่านที่เคร่งต่อภาษา ไม่ยอมใช้คำว่าใส่ในที่ซึ่งใช้คำอื่นได้ และคำว่าใส่เสื้อท่านให้ใช้ว่าสวมเสื้อ สวมกับใส่ สองคำนี้ก็มีอยู่ในภาษาไทยทั่วไป ถือได้ว่าเป็นคำไทยแท้ ความหมายในคำแปลของคำทั้งสองก็ตรงกับที่เราใช้อยู่ รู้สึกว่าใส่เป็นอาการทั่วๆ ไป ตรงกับภาษาอังกฤษว่า to put (ขอโทษที่ต้องใช้ภาษาฝรั่งเพราะหาคำที่ตรงกันเผงกับใส่ในภาษาไทยไม่ได้ และซึ่งจะมีไม่ได้ในภาษา) สวม, บรรจุ, บรรทุก, วาง, เท, ทิ้ง, โยน, ไว้ (- ลงใน) และอะไรๆ อีกหลายคำ รู้สึกว่าแต่ละคำเห็นจะเป็นอาการหนึ่งของใส่ เช่นโยนลงตะกร้า ก็เท่ากับใส่ลงไปในตะกร้าอย่างไม่ปรานีนั่นเอง หรือใส่เป็นคำเรียกรวมของอาการเหล่านี้ เมื่อใส่เป็นคำมีความหมายกว้าง ใส่เสื้อความก็กว้างไปด้วย จึงต้องเป็นนุ่งเสื้อ เพื่อบังคับความให้แคบเข้า นุ่ง เอาไปใช้พูดถึงเครื่องเสื้อผ้าเบื้องล่าง เครื่องเสื้อผ้าท่อนบนก็เป็นห่มเป็นสวมไป คราวนี้ถ้าจะพูดเป็นคำรวมทั้งข้างบนข้างล่าง เราก็ใช้คำว่านุ่งห่ม แต่ลางทีเราไม่ได้ห่ม จะพูดว่า นุ่งสวม เฉยๆ ก็ไม่มีใครเขาพูด (นอกจากกระจายออกไปจะๆ ว่า นุ่งกางเกง สวมเสื้อ) เราจึงพูดว่า แต่งตัว ซึ่งนอกจากเสื้อผ้า เรื่องจับเขม่ากันไร หรือผัดหน้าทาลิบสติ๊ก ก็อาจเป็นแต่งตัวด้วยความกว้างไป นุ่งห่ม หมายความว่าแต่งตัวด้วยเครื่องเสื้อผ้า เสื้อผ้าก็หมายความว่า เครื่องแต่งตัวที่ทำด้วยผ้า มีเสื้อและผ้า ถ้าเราเอาคำว่า นุ่งห่มกับเสื้อผ้ามาแยกออกแล้วเอาคำต้นกับคำต้นมาชนกัน ก็เป็นนุ่งเสื้อ เอาคำหลังกับคำหลังมาชนกัน ก็เป็นห่มผ้า ชอบกลอีก ถ้าเสื้อหมายความถึงที่ใช้กับตัวตอนบน ผ้าในที่นี้ก็เป็นสำหรับตอนบนเหมือนกัน เพราะห่มบอกอยู่ในตัวว่า เราจะเอาผ้าห่มตัวตอนล่าง เราไม่พูดกัน เราพูดแต่ว่า นุ่งผ้าพันกาย ถ้าเช่นนั้น เครื่องแต่งตัวตอนล่างมีผ้านุ่งและกางเกง ทำไมในคำพูดติดปาก จึงไม่มีกล่าวเสียเลย พูดแต่ว่านุ่งเสื้อห่มผ้า หรือเสื้อจะหมายความว่ากางเกงด้วย เพราะกางเกงขาสั้นหรือ

สนับเพลา โบราณท่านเรียกว่า เสื้อขาก็มี (ดูคำฤษฎีของกรมสมเด็จพระปรมานุชิต ฯ) เห็นจะถูก เสื้อท่อนบนคือเสื้อแขน เสื้อท่อนล่างคือเสื้อขา คิดยังไม่หมด คิดไปถึงพระสงฆ์องคเจ้า ท่านจะแต่งตัวอย่างที่พูดมาข้างต้นไม่ได้ เพราะท่านมีแต่นุ่งสบงห่มจีวรเท่านั้น จะพูดว่า พระแต่งตัวก็พูดไม่ได้ เป็นหาความพระ จึงเกิดมีคำรวมสำหรับพระสงฆ์ขึ้นใหม่อีกคำหนึ่งว่า ครองผ้า

เสื้อแต่เดิมเห็นจะเป็นอย่างง่ายๆ เกือบจะไม่รู้ว่าเป็นเสื้อ จะเป็นอย่างเสื้อครึ่งไหล่หรือเสื้อกะแหล่งที่ยายซีและผู้หญิงแก่ๆ ใช้ก็ได้ หรือจะลุ่นๆ ไปกว่านั้นก็ได้ จึงได้ใช้พูดว่าห่มเสื้อ ห่มเสื้อในบทกวีนิพนธ์ของเก่าก็ดูเหมือนมี นึกยังไม่ออกว่าอยู่ในเรื่องอะไร เพื่อนเขาบอกว่ามีอยู่ในลิลิตตะเลงพ่าย แต่ยังไม่ได้สอบค้น จึงไม่ได้นำมาอ้างเป็นหลักฐานไว้ อย่างไรก็ตี ห่มเสื้อนั้น ในวรรณคดีมีแน่ แล้วลางทีเสื้อนั้นจะผูกรัด จึงได้มีแก้เสื้อแทนคำว่าถอดเสื้อ ก่อนนี้ใส่เสื้อต่อเมื่อจำเป็น เพื่อกันแดดกันฝน ไม่จำเป็นก็ไม่ใส่ ปล่อยเนื้อไว้เถะๆ อย่างนั้น เพราะมันร้อนเหงื่อไหลไคลย้อย ใช้แต่ผ้าขาวม้าห้อยบ่าก็พอถมไป (ผ้าห้อยบ่าหรือผ้าขาวม้าของเราดีนัก ใช้ได้ ๑๐๘ อย่าง [๑๐๘ เป็นจำนวนคล่องปาก มาตะเภาเดียวกับพวกเกวียน ๕๐๐ โจร ๕๐๐] คือ ผ้าเช็ดหน้า, ผ้าเช็ดตัว, ผ้าผลัดอาบน้ำ, ผ้าคาดพุง, ผ้าห่ม, ผ้าคลุมหัว, ผ้าโพกหัว, ผ้าปูนอน, ผ้าปัด, ผ้าห่อของ, ผ้าใช้ต่างเชือกผูกมัด อย่างตำรวจผูกแขนผู้ร้าย หรือที่ชาวชนบทผูกมัดหีบปัดเอาสะพายหลัง และใช้เป็นอื่นๆ ได้อีกเห็นจะมาก นึกยังไม่ออก และในที่สุดใช้เป็นโป่งพยุงตัวว่ายข้ามน้ำข้ามท่าได้ ผูกเปลให้เด็กนอนก็ได้ เอาห่อก้อนหินใช้เป็นอาวุธอย่างลูกขลุบก็ได้ หรือพอดีพอร้าย จะใช้เป็นเชือกผูกคอตายก็ได้ แต่เสียชื่อผ้าขาวม้า ก่อนนี้ถ้าใส่เสื้ออยู่แล้ว พอหมดจำเป็นก็แก้เสื้อออก เอาเดียนพุงหรือคาดพุงบ้าง ผูกคล้องคอบ้าง หรือพาดไหล่ไว้บ้าง พวกที่เข้าริ้วสวมครุยในกระบวนแห่ เมื่อหมดหน้าที่แล้ว หรืออยู่นอกกระบวนแห่ ก็ถอดเสื้อครุยออก แล้วม้วนเอาเข้าคาดพุง นี่ก็ยังติดเป็นประเพณีมา คาดสมรดก็เห็นจะเลือนมาจากคาดครุยนี่เอง เคยอ่านหนังสือฝรั่ง จำได้ว่าชาวฮินดูบ้านนอก เมื่อเห็นผู้ใหญ่ผ่านมา ถ้านุ่งเสื้อก็ต้องแก้เสื้อออกเป็นเคารพ เป็นอย่างเดียวกับเราลดผ้าขาวม้าลงจากบ่า เรื่องนุ่งผ้า

มีแปลกอยู่อีกหน่อย ถ้านุ่งลอยชาย (อีศานเรียกว่านุ่งเตะเดี่ยว) ถือกันว่าไม่สุภาพ ก่อนนี้ เราจะเห็นคนนุ่งผ้าลอยชายหรือนุ่งโสร่ง เวลาผ่านเข้าไปในบริเวณวัด สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเข้าไปในรั้วในวัง หรือพบปะผู้หลักผู้ใหญ่ก็หยิบชายผ้าข้างหน้าลอดเอาไปข้างหลัง ทำอย่างชายกระเบน ถ้าชายผ้าสั้นเหน็บไม่ถึง ก็เอามือไพล่หลังทำตัวเอียงถือไว้จนกว่าจะผ่านพ้นไป จึงจะนุ่งลอยชายได้อย่างเดิม ว่าถึงธรรมเนียมพม่า นุ่งลอยชายเป็นแสดงเคารพ ถ้านุ่งโจงกระเบนเป็นไม่เคารพ ไม่สุภาพ เพราะโจงกระเบนเป็นลักษณะของคนนุ่งอย่างทะมัดทะแมง เป็นนักเลง นุ่งลอยชายจึงเป็นนุ่งอย่างผู้ดี ตรงกันข้ามกับของเราหมด เป็นอันว่า พม่านุ่งลอยชายเป็นปกติ นุ่งลอยชายจึงเป็นสุภาพ ของเราแต่ก่อนนุ่งโจงกระเบนเป็นปกติ โจงกระเบนจึงเป็นสุภาพ หรือพูดอีกอย่างหนึ่ง สิ่งใดผิดปกติ สิ่งนั้นก็มักไม่สุภาพ

ยังเข็มขัดอีกคำหนึ่ง เห็นจะเป็นคำเกิดใหม่ และตั้งขึ้นเอาตามลักษณะที่ใช้ สอบคำพูดไทยถิ่นอื่น ก็มีแต่คำว่า สายรัดเอว หรือเรียกย่อว่าสายเอว แม้แต่เข็มขัดแท้ๆ ปักษ์ใต้ก็ยังเรียกว่าสายเอว ถ้าจะมีคำว่า เข็มขัด ก็คงได้ไปจากที่นี่ เรามีคำว่า "สะอิ้ง" อีกคำหนึ่ง รู้กันแต่ว่าเป็นพวกเข็มขัดหรือสายรัดเอว ถามนักปราชญ์ทางบาลีและสันสกฤต ก็ว่าไม่เคยพบคำนี้อยู่ในภาษาเหล่านั้น ในภาษาเขมรก็ไม่มี หรือว่าสะอิ้งจะเป็นคำไทยและในวรรณคดีของเราเขียนเป็นสะเอ้งก็มี คำว่าเอว ไทยถิ่นต่างๆ ใช้ว่า แอว (ออกตามระดับเสียงของถิ่นเหล่านั้น ว่า แอ้ว) และไทยที่อยู่ตอนเหนือประเทศพม่าเรียกว่า แอง (แอ่ง) เพราะฉะนั้น สายเอว ก็เป็น สายแอว และสายแอง ได้ ถ้าเราออกเสียง สายแอวและสายแอง ให้เร็ว เสียงจะกร่อนเป็นสแอวและสแอง (เสียงตัว ส ในที่นี้ออกกึ่งเสียงสระอะ) หรือ สะแอวและสะแอง เสียงจะใกล้คำว่า สะแอวและสะเอ้งมาก ทั้งความหมายก็ใกล้กัน จะเป็นคำเดียวกัน ใช่หรือไม่ใช่ก็ตามใจท่าน ที่ว่าตามใจท่าน เพราะข้าพเจ้ายังนำคำว่าแองมาพิสูจน์ไม่ได้ ว่ามีใช้อยู่ในไทยถิ่นต่างๆ เป็นปกติ นึกคำที่พอเอามาเปรียบเทียบคิดเล่นได้อยู่คำหนึ่ง คือ อ้องแอ้ง เป็นคำเดียวกับอ้อนแอ้น หมายความว่ามีลักษณะอาการอย่างเอวบางร่างน้อย แอ้งตามลำพัง จะเป็นคำเดียวกับเอวหรือแองได้บ้างกระมัง ค้นดูในคำไทยใหญ่มีคำว่า ออง (อ้อง) แปลว่า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนกลางลำตัวของคนและของสิ่งต่าง ๆ ก็ชอบอยู่ที่จะหมายถึงเอว เพราะเอวเป็นส่วนกลางของลำตัว แต่อองอาจเป็นคำมาจากองค์ในภาษาบาลีก็ได้ ถ้าท่านสมัครจะมีความเห็นเช่นนั้น สะโอดสะองก็อีกคำหนึ่ง เป็นเรื่องอ้อนแอ้นเอวบางเหมือนกัน และพยางค์ท้ายก็เป็นอง ว่าโดยเสียง องก็ไปเข้าพวกกับอองได้ อย่างไรก็ดี สายเอวนั้น เมื่อมีนุ่งผ้าก็ต้องมีสายเอว สายเอวจึงเป็นเครื่องแต่งตัวที่มีมาแล้วนมนาน จะเป็นพวกเดียวกับเมขลา ซึ่งภายหลังมีความเจริญขึ้น ก็ทำด้วยเงิน, ด้วยนาก, ด้วยทองหรือด้วยของมีค่า ประดับด้วย "แสง" (แสง เป็นคำไทยเดิม แปลว่า แก้วมณี เช่นในไทยใหญ่ เพ็ชร=แสง หรือ แสงจิ่ง ทับทิม=แสงแหลง คือแสงแดง เห็นจะอย่างในคำว่า สร้อยแสงแดง ซึ่งอาจหมายความว่า *สร้อยทับทิม* ก็ได้ *มรกต=แสงเขียว* เป็นต้น) ก็เกิดมีมณีเมขลา เห็นในรูปเป็นสายรัดใต้ท้องน้อย มีระย้าห้อยหน้าย้อยลงไปยุ่มย่ามอย่างจะปิ้ง (จะปิ้ง เป็นคำฝรั่งโปรตุเกส มลายูนำเอามาใช้ แล้วเราคงได้มาจากมลายูอีกต่อหนึ่ง) *สะอิ้งของเรา เห็นจะเป็นสายรัด ท่าทีของเดิมจะเป็นเส้นเชือกธรรมดา* นี่เอง เจริญขึ้นก็งดงามขึ้น มีราคาแพงขึ้น เพราะฉะนั้น สะอิ้ง ถึงไม่เคยเห็นแต่เมื่อได้ยินเสียงก็ชวนให้นึกว่างามพอดู ถ้าไม่งามคงไม่มีใครเอามาตั้งชื่อของผู้หญิง

นึกถึงเรื่องเสื้อมาพอแล้ว เลยนึกไปถึงกางเกง คำนี้แปลกมาก แปลว่าอะไรก็ไม่ทราบ สอบคำว่ากางเกงในถิ่นต่างๆ ก็ไม่ตรงกัน ไทยใหญ่เรียกกางเกงว่ากั๋น หรือเรียกเป็นคำคู่ว่า กั๋นกำน แปลเป็นอะไรไม่ได้นอกจากว่าเป็นกางเกง พายัพเรียกกางเกงแบบจีนว่า เตี่ยว คำนี้ยุ่งสักหน่อย ถ้าเป็นกางเกงผ้า เรียกว่าผ้าเตี่ยว ถ้าเป็นการเกงแพร เป็นเตี่ยวแฮ กลับคำกัน ไม่ใช่แฮเตี่ยว ถ้าเป็นกางเกงแบบสากล เรียกว่า กงเก็ง (เสียงสั้น) ชนิดขาสั้นเรียกว่า กงเก็งขาก้อม อีศานเรียกกางเกงว่า ส่ง คำเดียวกับ สั้ง หรือ ซ่ง ในคำว่า ไทยสั้ง หรือไทยทรงดำ คือไทยนุ่งกางเกงดำ ได้แก่พวกผู้ไทยดำ กางเกงขาสั้น เรียกว่าส่งขากบ ส่วนเตี่ยว อีศานหมายความว่า นุ่งผ้าขัดเตี่ยวอย่างพวกข่าใช้ เตี่ยวเห็นจะหมายความว่าผูกมัด จะเป็นเชือกหรือแถบผ้าแถบอะไรก็ได้ทั้งนั้น มีบทเพลงปี่

พาทย์อยู่เพลงหนึ่งเรียกว่าเตียว เรียกให้ทำเวลามัดลิงหัวค่ำเป็นต้น ที่นั้นแสดงว่าเป็นเชือก "ขัดเตี่ยว" เป็นแถบผ้า ใบตองหรือใบมะพร้าวที่คาดห่อของ ก็เรียกว่าเตี่ยว พวกไทยโท้ ไทยนุง และไทยขาว เรียกกางเกงว่า ขวา ซึ่งเพี้ยนเป็น โข หรือขัวในอีศานลางถิ่น เขมรดูเหมือนเรียกว่าโค (ไม่ได้ทบทวนสอบถามผู้รู้เพราะเชื่อว่าถูกแล้ว) ไทยย้อยเรียกว่า กุน เห็นจะเป็นคำเดียวกันกับ กัน ในไทยใหญ่ เพราะเสียงใกล้กัน จีนเรียกกางเกงว่าโข่ กางเกงขาสั้นเรียกว่าโค้ก้วย แปลว่ากางเกงครึ่งท่อน ไทยลากโค้ (คำเดียวกับ โข่) ให้เป็นขา จึงได้เป็นกางเกงขาก๊วย ปักษ์ใต้เรียกกางเกงว่า โกงเกง คงเป็นคำเดียวกับกางเกง เมื่อนำเอาคำไทยถิ่นต่าง ๆ มาเปรียบเทียบดู จะเห็นได้ว่า กางเกงนั้น น่าจะไม่ใช่คำเดิมของไทย ผิดกันกับเสื้อ ซึ่งพ้องคำพูดกันหมด กางเกงจะเป็นคำไทยสองคำผสมกัน หรือว่าเป็นคำมีเชื้อมาจากภาษาอื่น ก็ออกความเห็นอะไรไม่ได้ เพราะไม่รู้ รู้อย่างเดียวว่ากางเกงนั้น ว่าทั่วๆ ไป เป็นของเกิดทีหลัง คำจึงเป็นต่างๆ ในภาษาเดียวกัน มนุษย์ในชั้นแรก เมื่อหลุดพ้นขั้นเปลือยกายแล้ว ก็ถึงขั้นมีแต่งตัว นุ่งใบไม้ นุ่งหนังสัตว์ขนสัตว์ นุ่งผ้า แต่งตัวนุ่งผ้านั้น จะเพื่อป้องกันร้อนหนาว เพื่อสวยหรือจะเพื่ออะไรอื่นๆ อีกเห็นจะมีมากนัก โปรดคิดเอาเองบ้างก็ได้ อย่างไรก็ดี ถ้าจะว่าไปโดยปกติ การนุ่งผ้ามักจะแต่งกันตามถิ่น ถิ่นที่ร้อนก็มีผ้าน้อย ขนตามตัวก็น้อยด้วย ยิ่งร้อนจัดตัวก็ยิ่งเกลี้ยงดำเป็นมันเมื่อม ส่วนถิ่นที่หนาวก็มีผ้ามาก ขนตามตัวก็มากขึ้นตามส่วน รุงรังเต็มที การแต่งตัวชั้นแรก ถ้าเป็นถิ่นร้อนต้องเป็นผ้าผืนก่อน ทางถิ่นหนาวคงใช้หนังสัตว์ขนสัตว์คลุมตัว ผ้านั้นเห็นจะเป็นผืนแคบๆ อย่างนุ่งผ้าขาวม้า เห็นรูปภาพชาวอียิปต์ครั้งโบราณก็เป็นอย่างนี้ แล้วผืนผ้าแคบๆ นี้จึงมีขนาดกว้างใหญ่ขึ้น เกิดเป็นนุ่งผ้า นุ่งถุง กลาย ๆ ยาวนักก็รุ่มร่าม เลยรวบชายกลางไปไว้ข้างหลัง เห็นจะเป็นครั้งคราวก่อน แล้วภายหลังรวบเลย เกิดเป็นนุ่งขัดเตี่ยว นุ่งโจงกระเบน เมื่อมนุษย์มีความเจริญรู้จักตัดเย็บแล้ว จึงเกิดเสื้อกางเกงขึ้น เรื่องนุ่งเสื้อนุ่งกางเกงนั้น เรานุ่งกันมาช้านานตั้งแต่สมัยสุโขทัยขึ้นไป แสดงอยู่ว่าเราไม่ใช่เป็นชาติที่เพิ่งนุ่งเสื้อนุ่งกางเกง ดังจะเห็นได้จากหลักฐานแห่งหนึ่งในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕ เรื่อง เสด็จประพาสต้น (ฉบับ

พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ หน้า ๘๒) ซึ่งนายยิ้ม ปัณฑยางกูร เจ้าหน้าที่ในหอสมุดแห่งชาตินำมาให้ดู ในนั้นกล่าวว่า "ทำให้เห็นชัดได้ว่า เครื่องแต่งตัวอย่างโบราณนั้น ไม่ได้นุ่งผ้าแน่แล้ว สวมกางเกงสองชั้น ชั้นหนึ่งยาวหุ้มแข้ง ชั้นนอกเข่นเพียงเข่า แล้วคาดผ้าปล่อยชาย ยาวลงมาทั้งสองชาย จึงสวมเสื้ออย่างน้อย ซึ่งมีชายทับผ้าคาด แล้วสวมเสื้อแขนสั้นทับอีกชั้นหนึ่ง ในระหว่างชายเสื้อกับเสื้อแขนสั้นคาดเข็มขัด แต่หมวกจะเป็นอย่างไร พิจารณายังไม่เห็นชัด เพราะชำรุดมากเวลาไม่พอ ผู้หญิงก็ดูเหมือนจะนุ่งผ้าสองผืน คล้ายเทวรูป แต่ยังเห็นไม่ชัด"

เพื่อนคนหนึ่งบอกแก่ข้าพเจ้าว่า มนุษย์ครั้งเดิม เห็นจะรู้จักนุ่งเสื้อก่อนนุ่งผ้า ดูแต่เด็กเล็กๆ ผูกเอี๊ยมและสวมเสื้อก่อนนุ่งผ้านุ่งกางเกง ว่าป้องกันเด็กท้องขึ้น เพราะผิวท้องบาง ที่แท้มันเยี่ยวรดกางเกงบ่อยๆ ต้องซักกันร่ำไป จึงเลยไม่ให้นุ่งเสื้อขา ให้นุ่งแต่เสื้อแขนไปพลางก่อน คิดดูก็ชอบกลอีก แล้วก็เพราะนุ่งผ้านี่เองที่ทำให้เกิดอาย ว่าสุภาพและไม่สุภาพ อุจาดและไม่อุจาด ไม่ใช่ว่าเพราะอายจึงได้นุ่งผ้า ที่จริงเพราะนุ่งผ้า จึงได้อาย เมื่อก่อนยังไม่ได้นุ่งผ้าความอายก็ยังไม่มี มามีอายเมื่อนุ่งผ้า หรือพูดอีกอย่างหนึ่ง ร่างกายส่วนใดปกปิดอยู่เป็นนิตย์ ร่างกายส่วนนั้น ถ้าเปิดเผยให้เห็นเป็นสาธารณะหรือให้ผิดเวลาและสถานที่ ก็เป็นอุจาดอนาจาร เป็นอับอายขายหน้า และความอายนั้นมันมักวิ่งแล่นไปรวมกันอยู่ที่หน้า มันจึงได้ขายหน้า ต้องปิดหน้าไว้มันจึงจะไม่ด้าน เช่น ผู้หญิงแขก เวลาอาบน้ำมีใครมาเห็นด้วยบังเอิญ ก็ต้องเอามือปิดหน้าเพราะอาย ตอนอื่นไม่ต้องปิดก็ได้ไม่เป็นอาย เรื่องอาบน้ำสู้ของเราไม่ได้ ถึงจะห้ามปรามกันก็ยังมีฝ่าฝืน อาบมันกลางแจ้งข้างท่อประปาริมถนน ไม่ต้องอาย เคยกันอย่างนี้มานาน จึงไม่เห็นว่าเป็นอุจาด เมื่อก่อนนี้ เพียง ๗๐ หรือ ๘๐ ปีเท่านั้น อย่าว่าแต่อาบกันริมถนนเลย จะอาบกันกลางถนนเจริญกรุงก็เห็นจะไม่เป็นอุจาด เพราะคนเดินในถนน เพียงแถวสามแยกเท่านั้น ในเวลากลางวันแสกๆ ก็ต้องระวังตัวกลัวถูกคนตีหัว และตีชิงวิ่งราว ด้วยมันเปลี่ยวจนไม่สู้มีมนุษย์เดิน มีแต่โรงฝาขัดแตะมุงจากรายๆ ไปเท่านั้น พวกชาวป่าในเกาะสิลิบิสและในเกาะสุมาตรา ให้ใครเห็นหน้าแข้งไม่ได้ ชายหน้า พวกชนชาติตอนกลางทวีปเอเชีย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ให้เห็นปลายนิ้วมือไม่ได้ ไม่สุภาพ ชาวเกาะตาฮีตีและหมู่เกาะตองกาทางทะเลใต้ ถ้าได้สักเสียให้เต็ม ถึงจะไม่นุ่งผ้าก็ไม่เป็นหยาบคาย เห็นจะเป็นทำนองเดียวกับสักโคนขาเสียเขียวปื๋อไปหมด (ปื๋อ, ปี๊ด, ปี๊ด, พืด, มืด, มิด, หมี, ปี๊ดปื๋ เห็นจะเป็นสกุลเดียวกัน) แล้วถกเขมรหรือนุ่งขัดหนอก ถ่อเรือหรือเตะตะกร้ออยู่ในที่เปิดเผยก็ไม่อุจาด อย่างนี้เอง ในคัมภีร์ใบเบิลจึ่งกล่าวว่า เมื่อพระเจ้าทรงสร้างอาดัมนางเอวามนุษย์คู่แรกขึ้น ก็ไม่ได้นุ่งผ้า เห็นจะมีเทวประสงค์อย่างนั้น มาเกิดเหตุนุ่งผ้าขึ้น ก็เพราะอาดัมเอวาไปฝ่าฝืนกินลูกไม้ที่พระเจ้าทรงห้ามไม่ให้กิน กินแล้วก็เกิดสติปัญญารู้สึกขายหน้าในเรื่องไม่นุ่งผ้าขึ้นทันที (กลับกันกับเหตุผลที่พูดมาแล้ว) จึงเอาใบไม้ (จำได้ว่าดูเหมือนใบมะเดื่อ) มาปิดบังร่างกาย ซึ่งภายหลังมี "วิวัฒนาการ" กลายมาเป็นเสื้อผ้า เพราะฉะนั้นมนุษย์นุ่งผ้าเกิดจากบาปกรรมที่ฝ่าฝืนเทวประสงค์ของพระเจ้า ชาวสวรรค์ ตามความเห็นของนิกายสวิเดนโบเยี่ยน ก็ว่าไม่ได้นุ่งผ้า ออกจะเห็นด้วย เพราะนางฟ้าของเราก็นุ่งแต่ผ้า (จะสงเคราะห์สะเกิ๊ดว่านุ่งผ้าด้วยก็ได้) ส่วนท่อนบน "นุ่งแต่ สร้อยสังวาล" เท่านั้น อยากจะนึกอีกนิดว่า ฝรั่งอยู่ประเทศหนาว ต้องนุ่งเสื้อห่มเสื้อเสมอพอกเข้าไปหลายชั้น มิฉะนั้นต้านทานความหนาวไว้ไม่ได้ เมื่อร่างกายส่วนมากต้องปกปิดอยู่เสมอ เพราะดินฟ้าอากาศบังคับ ก็เป็นเรื่องทำให้เกิดสงสัยใคร่อยากเห็นตอนที่ปกปิดไว้ และถ้าใครให้เห็นก็เป็นไม่สุภาพ แต่ว่าถ้าให้เห็นทั้งหมด อาจเป็นศิลปได้ไม่อุจาด ดั่งรูปปั้นรูปเขียนเป็นตัวอย่าง ส่วนศิลปของไทยเป็นเรื่องนุ่งเสื้อห่มเสื้ออย่างมิดชิด อย่างตัวละครของเรา เพราะฉะนั้น ศิลปของเราจึงเป็นตรงข้ามกับของฝรั่ง เราเพิ่งจะรู้จักและเอาอย่างศิลปฝรั่งอย่างนี้ในเวลาไม่สู้ช้านัก อันที่จริง จะนุ่งเสื้อห่มเสื้ออย่างศิลปของไทย หรือจะนุ่งฟ้าห่มฟ้าอย่างศิลปของฝรั่งก็ตามที เป็นศิลปทั้งนั้น ถ้าท่านรู้ว่าศิลปคืออะไร

เรื่องนุ่งเสื้อห่มเสื้อ เขียนอย่างเพ่นพ่านไปในทางแปลคำตามแนว "ปทานุกรมคดี" เพื่ออุทิศเป็นมิตรพลีแด่พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ) ก็จบลงด้วยประการฉะนี้แล ฯะ

สวัสดี

๔ มิถุนายน ๘๔